

- О. Пометун // Історія в школах України. – 2008. – № 7 – 8. – С. 3 – 6.
6. Пометун О. І. Формування громадянської компетентності: погляд з позиції сучасної педагогічної науки / О. І. Пометун // Вісник програм шкільних обмінів. – 2005. – № 23. – С. 18 – 20.
7. Пометун О. Сучасні цілі та завдання шкільної історичної освіти в Україні / О. Пометун, Г. Фрейман // Історія України. – № 19. – С. 8 – 13.
8. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Історія України. 10–11 класи. Профільний рівень. Суспільно-гуманітарний напрям, історичний профіль. – Режим доступу: www/osvita.ua
9. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів: Історія України. 5–11 класи; Всесвітня історія. 6–11 класи / Міністерство освіти і науки України. Головне управління змісту освіти / В. Власов (підгот.). – К.: Шкільний світ, 2001. – 86 с.
10. Серова Г. В. Концептуальні підходи до конструювання змісту шкільної історичної освіти: сучасний погляд / Г. В. Серова // Історія в школі. – 2004. – №4. – С. 6 – 9.
11. Хуторской А. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы / А. Хуторской // Народное образование. – 2003. – № 2. – С. 58 – 64.

УДК 378.147:37.036

Ревенко І. В.

Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ПІДХІД У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ

У статті проаналізовано сучасні підходи до визначення поняття «індивідуальний підхід».

Ключові слова: індивідуальний підхід, індивідуалізація навчання, індивідуальні особливості, естетичні якості особистості.

Ревенко І. В. *Индивидуальный подход в подготовке будущего учителя к художественно-эстетическому воспитанию школьников. В статье проанализированы современные подходы к определению понятия «индивидуальный подход».*

Ключевые слова: индивидуальный подход, индивидуализация обучения, индивидуальные особенности, эстетические качества личности.

Revenko I. *Individual approach to training of future teachers to artistic and aesthetic education of schoolchildren. The modern approaches to definition of concept «individual approach» are analyzed in the article.*

Key words: individual approach, individualization of studies, individual characteristics, person's aesthetic qualities.

Розвиток сучасної системи вищої освіти в Україні характеризується гуманістичною спрямованістю, що виражається у ставленні до людини як до найвищої соціальної цінності, у визнанні унікальності кожної особистості. В умовах гуманізації навчально-виховного процесу у вищому педагогічному навчальному закладі особливого значення набуває забезпечення індивідуального підходу до майбутнього вчителя з метою створення оптимальних умов для професійного та особистісного розвитку кожного студента шляхом використання таких форм, методів і засобів навчання, що відповідають його природним задаткам, можливостям, враховують інтереси, прагнення та потреби.

Вивченню індивідуальних особливостей особистості присвячені психолого-педагогічні дослідження Л. Виготського, Г. Костюка, В. Крутецького, С. Максименка, Д. Ніколенка, С. Рубінштейна, Б. Теплова та інших дослідників. Загальнопедагогічні основи індивідуального підходу до учнів у навчально-виховному процесі розкриті в працях А. Бударного, А. Кірсанова, Є. Рабунського, І. Унта та інших науковців. Різні аспекти проблеми індивідуального підходу до майбутнього вчителя в процесі його професійної підготовки розглядаються в працях Ю. Бабанського, Ф. Гоноболіна, В. Загвязинського, М. Данилова, Н. Кузьміної, П. Підкасистого, О. Піскунова, М. Скаткіна, В. Сластьоніна та інших учених.

Водночас проблема індивідуального підходу в художньо-естетичній підготовці майбутнього вчителя, зокрема питання визначення індивідуальних особливостей, що обумовлені естетичною свідомістю та власним естетичним досвідом особистості, залишаються недостатньо вивченими.

Мета статті – розглянути індивідуальні особливості майбутнього вчителя, які необхідно враховувати в процесі його підготовки до художньо-естетичного виховання школярів.

Проблема індивідуального підходу до особистості в процесі навчання та виховання не є новою. Вперше ідея врахування індивідуальних особливостей особистості зустрічається в творах античних філософів – Демокріта, Платона, Аристотеля. Теоретичні основи індивідуального підходу як важливого педагогічного принципу були закладені працями видатних педагогів минулого А. Дістервега, Я. Коменського, Д. Локка, Й. Песталоцці, Ж. Руссо, в яких принцип природовідповідності розглядався як вимога побудови навчально-виховного процесу відповідно до індивідуальності дитини, її характеру, здібностей, пізнавальних можливостей тощо.

У вітчизняній педагогіці проблема індивідуального підходу до учня в різних видах навчально-виховної діяльності почала активно розроблятися освітянами з середини ХХ століття.

У сучасній педагогіці та психології існують різні підходи до визначення поняття «індивідуальний підхід». В. Лозова та Г. Троцько визначають, що сутність принципу індивідуального підходу в навчанні полягає у вивченні й врахуванні в навчальному процесі індивідуальних і вікових особливостей кожного учня з метою максимального розвитку позитивних і подолання негативних індивідуальних особливостей, забезпеченні на цій основі підвищення якості його навчальної роботи, всебічного розвитку [6, с. 235]. Г. Костюк стверджував, що індивідуальний підхід – це не лише пристосування навчання до наявних індивідуальних особливостей людини, але й спрямування і забезпечення подальшого розвитку її розумових сил у найбільш сприятливому для неї напрямі [4, с. 18 – 20]. С. Гончаренко розглядає поняття «індивідуальний підхід» як педагогічний вплив на кожну особистість, який ґрунтується на глибокому знанні вчителем індивідуальних особливостей, нахилів та інтересів учнів, їх ставлення до навчання [1, с. 143]. На думку І. Підласого, суть індивідуального підходу полягає в управлінні розвитком людини, що базується на глибокому вивченні рис особистості в умовах життя [7].

У дидактиці принцип індивідуального підходу пов'язаний з поняттям «індивідуалізація навчання», яке визначається як «система виховних і дидактичних засобів, що відповідають меті діяльності і реальним пізнавальним можливостям колективу класу, окремих учнів, груп учнів і дозволяють забезпечувати навчальну діяльність учня на рівні його потенційних можливостей з урахуванням мети навчання» [3, с. 138]. І. Унт пояснює, що індивідуалізація навчання – це реалізація принципу індивідуального підходу в навчальному процесі, яка має свої форми і методи [9].

У теорії виховання врахування індивідуальних особливостей пов'язано з принципом гуманізації виховання, який серед іншого передбачає знання вихователем індивідуальних особливостей людини, забезпечення умов для її розвитку, врахування інтересів особистості, її смаків, потреб, поглядів тощо [6, с. 33].

Аналіз психолого-педагогічної літератури щодо поняття «індивідуальний підхід» дає підстави стверджувати, що, не дивлячись на неоднозначність трактування, його ключовим елементом завжди є поняття «індивідуальні особливості». Індивідуальні особливості особистості – це єдність неповторних властивостей конкретної людини, яка відбиває як індивідуально неповторні психофізіологічні особливості (темперамент, характер, особливості уваги, пам'яті, сприймання, емоцій тощо), так і унікальні якості її особистості (спрямованість, ціннісні орієнтації, інтереси, життєвий досвід, мотиви діяльності та поведінки тощо). Індивідуальність характеризується не тільки неповторними властивостями, але й своєрідністю взаємозв'язку між ними.

Необхідність індивідуального підходу у вищій школі зумовлена індивідуальними особливостями студентів, від урахування яких залежить результат їхньої підготовки: рівень знань, умінь і навичок, загальні і спеціальні здібності, професійні якості.

Процес художньо-естетичної підготовки спрямовується на формування у майбутнього вчителя спеціальних знань, умінь та естетичних якостей особистості, що необхідні для здійснення художньо-естетичного виховання школярів. Але такі якості особистості, як художньо-естетичний смак, художньо-естетичне сприймання, естетичні почуття, завжди мають вибірковий і суб'єктивний характер. Отже, їх можна віднести до індивідуальних особливостей, які треба враховувати в процесі означеної підготовки майбутнього вчителя і які потребують спеціального розгляду.

Художньо-естетичне сприймання – це здатність людини до виокремлення в явищах мистецтва процесів, властивостей, якостей, що народжують естетичні переживання. Індивідуальний характер художньо-естетичного сприймання людини безпосередньо залежить від рівня розвитку її сенсорного сприймання, від здатності розрізняти найменші нюанси кольору, звуку, форми, яка є результатом цілеспрямованого та систематичного тренування аналізаторів. Цей вид сприймання, як і сприймання взагалі, також залежить від особистісних якостей реципієнта: спрямованості, поглядів, інтересів, прихильностей, почуттів.

Художньо-естетичне сприймання пов'язане з художньою спостережливістю, яка є прагненням і вмінням особистості якнайповніше помічати особливості художніх явищ, розрізняти непомітні та несуттєві на перший погляд деталі. Художня спостережливість є такою індивідуальною особливістю людини, що цілеспрямовано формується в процесі регулярної художньо-естетичної діяльності і визначає якість її художньо-естетичного сприймання.

Глибоке сприймання художньо-естетичних явищ завжди викликає в людини відповідний емоційний відгук у вигляді естетичних почуттів. Поняття «почуття» в загальнонауковому значенні – це внутрішнє ставлення людини до того, що відбувається в її житті, що вона пізнає чи робить. Естетичні почуття – це особливі почуття насолоди, які відчуває людина, сприймаючи прекрасне в дійсності та мистецтві, форма переживання людиною її ставлення до явищ прекрасного. Виникнення естетичних почуттів є результатом естетичного опанування світу, виявляються вони в переживанні суб'єктом відповідності чи невідповідності об'єкта естетичного сприймання його уявленням про ідеал краси.

В. Крутецький підкреслює залежність естетичних емоцій і почуттів людини від особливостей її особистості. Індивідуальні відмінності естетичних почуттів залежать від таких особистісних властивостей, як світогляд, погляди і переконання. У принципової людини й естетичні почуття характеризуються стійкістю. У людини, яка не має постійних переконань, емоції і почуття виникають за випадковими мотивами, відбиваючи нестійкість її внутрішнього світу, непостійність її принципів і переконань [5].

Розглядаючи проблему розвитку індивідуальності дитини в процесі виховання естетичних почуттів, В. Сухомлинський наголошував, що переживання почуття насолоди прекрасним – це перше спонукання до

індивідуальної творчості в сфері мистецтва. Чим глибше людина пережила красу, що втілена в творах мистецтва, тим більший у неї інтерес до власного духовного світу, тим сильнішою є потреба висловити власні думки та почуття в творчості. Прекрасне спонукає людину дивитись всередину себе, виховувати свої почуття [8, 193].

Естетичні почуття народжують художньо-естетичний смак. Це поняття визначається як відносно стійка властивість особистості, в якій закріплені через посередництво естетичної інформації внутрішні норми та нахили, що слугують особистісним критерієм для естетичних оцінок. Художньо-естетичний смак завжди індивідуальний, оскільки він пов'язаний не тільки з якостями художніх явищ, але й зі своєрідністю того, хто сприймає, оцінює. Суб'єктивний характер художньо-естетичного смаку визначається світоглядними та моральними позиціями особистості.

Художньо-естетичний смак людини окреслює коло її художньо-естетичних інтересів, які визначаються як вибіркова спрямованість особистості на пізнання прекрасного в мистецтві саме під впливом його емоційної привабливості, що виражається в емоційному прагненні до художньо-творчої діяльності та потребі естетичної насолоди [2]. Унікальне сполучення характеристик інтересів людини у сфері мистецтва підкреслюють її індивідуальність. Так, вони можуть характеризуватися за широтою (інтерес до різних видів і жанрів мистецтва, різних видів художньо-творчої діяльності), глибиною (глибокі знання у певному виді мистецтва), стійкістю (тривале зберігання відносно інтенсивного інтересу до мистецтва незалежно від складності пізнавальних і художньо-творчих завдань), активністю впливу (спонукають до активних цілеспрямованих дій у художньо-творчій діяльності).

Врахування вищезазначених індивідуальних особливостей майбутнього вчителя в процесі його підготовки до художньо-естетичного виховання школярів передбачає: глибоке, всебічне вивчення особистості студента – визначення кола його інтересів у сфері мистецтва, вивчення своєрідності його естетичного смаку, художньо-естетичного сприймання, характеру емоційно-естетичних реакцій, критеріїв естетичних оцінок і мотивів художньо-естетичної діяльності; визначення поточних і перспективних цілей розвитку спеціальних знань, умінь та естетичних якостей майбутнього вчителя; відбір форм, методів роботи, прийомів педагогічного впливу відповідно до завдань художньо-естетичної підготовки диференційованих груп та окремих студентів; організацію естетично спрямованої діяльності, що сприяє ефективному розвитку індивідуальних естетичних якостей майбутнього вчителя; аналіз результатів педагогічного впливу та результатів діяльності майбутнього вчителя.

Дієвими засобами вивчення індивідуальних особливостей майбутніх учителів є систематичні спостереження, аналіз продуктів навчальної діяльності, індивідуальні та групові бесіди тощо.

Організаційними формами та засобами реалізації індивідуального підходу в підготовці майбутніх учителів може бути індивідуальна, групова, аудиторна робота, самостійна позааудиторна робота студентів, організація індивідуальної науково-дослідної роботи з проблем художньо-естетичного виховання, використання індивідуальних завдань творчого характеру, розвиток художніх здібностей в художній самодіяльності тощо.

Індивідуальний підхід у підготовці майбутнього вчителя до художньо-естетичного виховання школярів передбачає організацію навчально-виховної діяльності майбутнього фахівця відповідно до особливостей його естетичних якостей – художньо-естетичного сприймання, естетичних почуттів, художньо-естетичного смаку та інтересів, індивідуальний характер яких обумовлений особистим життєвим та естетичним досвідом студента, його світоглядом, переконаннями, поглядами. Врахування означених індивідуальних особливостей майбутнього вчителя в процесі його підготовки до художньо-естетичного виховання школярів створює сприятливі умови для художньо-естетичного та професійного розвитку майбутнього педагога.

Подальшого вивчення потребують питання розробки критеріїв і показників рівня сформованості естетичних якостей майбутнього вчителя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
2. Дем'янюк О. Н. Естетичний інтерес як педагогічна проблема / О. Н. Дем'янюк // Психологія і педагогіка. – 1995. – №3. – С. 12 – 16.
3. Кирсанов А. А. Индивидуализация учебной деятельности как педагогическая проблема / А. А. Кирсанов. – Казань, 1982. – 224 с.
4. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г. С. Костюк. – К. : Рад. школа, 1989. – 608 с.
5. Крутецкий В. А. Психология: Учебник для учащихся пед. училищ / В. А. Крутецкий. – [Изд. 2-е, перераб. и доп.]. – М. : Просвещение, 1980. – 352 с.
6. Лозова В. І. Теоретичні основи виховання і навчання: Навчальний посібник / В. І. Лозова, Г. В. Троцько. – [2-е вид., випр. і доп.]. – Харків : ОВС, 2002. – 400 с.
7. Подласый И. П. Педагогика: 100 вопросов – 100 ответов: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / И. П. Подласый. – М. : Изд-во ВЛАДОС-ПРЕСС, 2001. – 368 с.
8. Сухомлинский В. А. Избранные произведения: В 5-ти т. / В. А. Сухомлинский. – К. : Радянська школа, 1979. – Т.1. – 686 с.
9. Унт И. Е. Индивидуализация и дифференциация обучения / И. Е. Унт. – М. : Педагогика, 1990. – 191 с.